

Милан ТРИПКОВИЋ

ШТРАЈК УЧЕНИКА ГИМНАЗИЈЕ У ВАЉЕВУ 1919. ГОДИНЕ

Гимназија у Ваљеву, мада је основана 1870. године, стекла је пуну афирмацију у годинама уочи првог светског рата. Она се тада развила у осморазредну, а први матуранти изашли су из њених клупа 1914. године. Та прва генерација великих матураната уместо да настави учење на студијама, и да поново другује са књигом захваћена ратним вихором узела је оружје у руке. И гимназијска зграда изменила је своју улогу, постала је болница, свечана сала претворена је у хируршку, а јаук рањеника заменио је весео ђачки жагор. Прва ратна година, а и наредне прекинуле су сваки рад Гимназије.

Грађани Ваљева су покушавали под аустроугарском окупацијом да обнове рад Гимназије, али без успеха. Тек 1. марта 1918. године обнавља се под именом Општинска реална гимназија, али без VIII разреда и са врло малим бројем ученика у вишим разредима. Мађарски и немачки језик добијају доминантно место у програму, а окупационе војне власти вршиле су строг надзор над целокупним школским радом, како би онемогућиле претварање ове школе у жариште националног отпора.

Одмах по ослобођењу чине се велики напори да Гимназија што пре проради и она поново постаје државна, а за њеним катедрама осим старих професора наћи ће се и многи нови.

Пошто се у рату много изгубило требало је време школовања тако ускладити да се у мирнодопским условима делом надокнади оно што је у рату било изгубљено. Програми су скраћени, трајање школске године такође.

У календарској 1919. години организоване су две школске године (скраћене) које су се рачунале од 16. јануара до краја јуна и од 1. августа до 15. јануара 1920. године. Школовање ученика трајало је у зависности од предспреме и сваки разред није имао исто време учења. У I разреду трајало је 72, 78 и 90 месеци; у II разреду 60, 66 и 78 месеци; у III разреду 48, 54 и 66 месеци; у IV разреду 36, 42 и 54 месеца; у V разреду 30 и 42 месеца; матурски течајеви од 18, 12, 6 и 3 месеца.¹⁾

Гимназија је поново оживела и у њој су се нашли ђаци потпуно различити од предратних. О њима нам је оставио врло лепе податке

Данило Вуловић, један од послератних професора ваљевске Гимназије. „Разликовале су се две врсте младих, који су се из школе живота, у којој су били за време рата и под окупацијом вратили у школске клупе.

Једну врсту ђака чинили су бивши ратници, добровољци или комите, ратни заробљеници или интернирани, старији по годинама, још у војничком поцепаном оделу и са шајкачом на глави.

Другу врсту ђака чинили су они који, мало млађи по годинама, у рату нису учествовали, већ су се после „бежаније“ вратили кући и ту остали да раде.

Кријући се од аустро-маџарске окупационе полиције ови младићи су се довијали, на све могуће начине, као „разноразни“ продавци и прекупци, занатлије или радници, да штогод зараде, да би могли исхранити себе и своју породицу“.²⁾

Наставнички кадар који је тада радио у Гимназији био је врло разнолик и по стручности, радном стажу и односу према младима. Велика несташница у професорима ублажавана је пријемом у службу хонорарних наставника, чиновника других струка, учитеља и пензионера. Сваки од њих био је оптерећен великим бројем часова и пре и по подне.

У таквим условима било је врло тешко радити. У сваком моменту требало је испољавати изванредан педагошки такт и пуно умешности да би се одржала радна атмосфера. Међутим, извесни поступци, у првом реду директора Мате Станојловића, доводили су до све већег заоштравања односа између ђака и професора. На непедagoшке поступке реаговале су и „Радничке новине“ које о томе пишу: „Цела школска периода, од како је овај човек постављен за директора, била је само несносна тортура за ову младеж чији су родитељи били неспособни да га својом иницијативом (кад већ меродавни фактори за то немају смисла) најуре из своје средине и спасу младеж од тиранина ... Врло добрим ученицима-цама се смањује оцена из владања због заједничке шетње ван часа и вароши; чак се и у дворишту забрањује дружење мушких и женских.

Често пута је стојећи на вратима, враћао натраг кући ученице које дођу у белим ципелама сматрајући да нису достојне ући у учионицу тако „непристојно“ одевене.

Имао сам прилике да видим очајање тих ученица чији родитељи нису били у стању да купе другу обућу и за њу плате 500 круна. а купујући својој деци платнену, најјевтинију обућу доводили су децу у положај да буду од овог „просветног радника“ (на жалост представника) најбруталније малтретирана.

Најчешће и најрадије је овај човек испољавао своје жандармске назоре према сиромашним ђацима којима је за сличне ситнице одузимао благодејање (стипендија — прим. М. Т.) кварећи им владање, и тиме их доводећи пред питање о немогућности даљег школовања“.³⁾

Последнице оваквих односа испољиле су се у сукобу директора и свршених матураната који су 11. јула 1919. године у директоровој канцеларији негодовали због својих оцена из владања и успеха. Међу матурантима својим захтевима истицали су се: Василије Ножица, Миленко Биљић, Божидар Митровић и Светозар Васиљевић. Прва тројица

су били добри ученици и положили су испит са врло добрим, али су били незадовољни оценом из владања, а уствари су хтели да узму у заштиту остале, како је оценно и сам директор Мата Станојловић у извештају Министарству просвете у Београду, док је четврти био незадовољан успехом. Пошто директорова објашњења и убеђивања нису задовољила ученике то његова канцеларија постаје попрштите мучних сцена и претњи што се сваког тренутка могло претворити у физички обрачун. До тога није дошло, али директор Мата Станојловић одмах по изласку ученика хитно тражи од Окружног начелства заштиту за себе и наставнике. Истог дана ученици су напали професора Иву Папа, а сутрадан на железничкој станици нападнута је професорка Радмила Симић.

После ових догађаја ђаци старијих разреда сазвали су збор у школском дворишту и једногласно су донели одлуку да уколико Министарство просвете не смени директора Мату Станојловића они у идућој школској години неће долазити у школу.

Међутим у нову школску годину ушло се са старим проблемима, никакве измене нису извршене, о ђачке захтеве се оглушило.

Генерација матураната дванаестомесечног течаја била је радикалнија и револуционарнија но претходне. У њиховим редовима било је доста скојеваца.

Данас, после педесет година врло је тешко реконструисати рад Скоја у Гимназији, јер архивских података о томе нема.

Млади скојевци нису били препуштени сами себи, јер су са њима радили и помагали им да се упознају са делима научног социјализма њихови професори Крста Тачевић и Милорад Ђерић који су били чланови управе Месне организације СРПЈ (к). Професор Милорад Ђерић био је разредни старешина VIII разреда и у свом одељењу имао је знатан број скојеваца.

Гимназијалци-скојевци тајно су се у сумрак састајали у малим групама у Радничком дому у Тешњару и са својим професорима Крстом Тачевићем и Милорадом Ђерићем прорађивали дела Маркса и Енгелса.

Значајно поље деловања гимназијалаца био је клуб „Зрак“. Група ученика Гимназије основала је овај клуб непосредно по ослобођењу. Идеје Октобарске револуције инспирисале су младе приликом оснивања клуба. Најактивнији у клубу, према књизи „Ваљево — град устаника“ били су: Бора Атанацковић, Никола Ковачевић, Божидар Веселиновић, Димитрије Драшковић, Живорад Ђорђевић, Радивоје Андрић, Анастасије Поповић, Милан Арсенијевић — Веца, Здравко Исаиловић, Сека Арсенијевић, Павле Михаиловић, Берислав Веселиновић, Драгиша Милетић, Блажа Матуновић и други. Овај клуб имао је своју библиотеку и печат. У библиотеци је било дела напредне литературе која су доста читана. Током 1919. године, наводи се даље у књизи „Ваљево-град устаника“, овај клуб се знатно проширио, имао је око 100 чланова, од тога 30 гимназијалаца и око 70 радника омладинаца, међу којима су и Христивоје Митровић и Обрен Николић. То је прва скојевска организација у Ваљеву.⁴⁾

Овакав рад није остао без резултата. Акције су биле зрелије, организованије и масовније. То се најпре испољило у Ђачком дому и

трпези (основан почетком јуна 1919. године) у коме је становало и хранило се око 100 ђака (од тога око 25 Црногораца). Многа нерешена питања у Бачком дому и трпези (данас је у тој згради смештен Раднички универзитет) послужила су Скоју да најпре ту започне своју акцију.

Двадесетог августа 1919. године ученици који су становали у Бачком дому упутили су писмо директору Гимназије у коме су тражили да им се испуне захтеви формулисани у седам тачака. Доносимо писмо у целини.

ГОСПОДИНУ ДИРЕКТОРУ ВАЉЕВСКЕ ГИМНАЗИЈЕ ВАЉЕВО

Пошто се од стране, која треба да ради на побољшању хране и других наших најнужнијих потреба, у ствари не ради ништа, то смо се овде скупили као свесни свога права и молимо, да нам испуните ове могуће услове:

1. Да нам се побољша храна, бар каква је била прошле школске године, јер сад личи више на свињске плачине односно на све друго, само не на људску храну. Ми добро знамо, да оваква храна не би била довољна ни испосницима старог века, а камо ли нама, који смо принуђени, да радимо 12—14 часова дневно.

2. Да нам се уведе осветлење у све собе, јер нам је немогуће у трпезарији заједнички радити, а после тога и дан је доста скраћао, тако да је немогуће све по дану задате лекције научити.

3. Да нам се нађе по могућности 10—15 кревета, пошто има ђака, да спавају по двојица у једном кревету и још нешто горе има их који спавају на голом патосу.

4. Да нам се што у скоријем времену исчисти нужник, јер је напуњен до врха, тако да нечистоћа излази напоље.

5. Да се на видно место истакне таблица, која показује колико и каква храна следује дневно на једног ђака.

6. Да нам се одобри, да свако јутро иду по два старија ђака са комесаром на пијацу и да присуствују при куповини намирница.

Молимо да нам се овај оправдани захтев испуни, пошто зато имамо доста разлога. Ако је потребно можемо фактима потврдити).

7. Молимо, да се све, што се издаје из магацина, мери, пошто до сада при издавању није ништа мерено, него је све од ока давано. Ми знамо, да они најчешће варају човека, зато тражимо, да се бар од сада мери на вази све што се издаје из магацина. По том молимо, да буду присутна по два ђака из виших разреда, јер кад се тиче своје властите коже, онда се најбоље пази.

Мислимо да ћете овом нашем предлогу изаћи на сусрет јер налазимо да је сасвим умесан. Стога молимо г. Директора, да нам остави слободан избор горе поменута четири ученика, и да подејствује да се наше стање побољша.

У Ваљеву
20. VIII. 1919. год.

Молиоци:
потпис ученика⁵⁾

Три дана по пријему молбе Наставнички савет је одржао седницу на којој је формирао комисију са задатком да испита основаност ђачких жалби. У комисију су ушли: Панта Сарић, Михаило Грујичић и Крста Тачевић.

... ..

... ..

1. ... ..

2. ... ..

3. ... ..

4. ... ..

5. ... ..

6. ... ..

Комисијски извештај поднет је Директору после три недеље. Извештај је састављен на основу истраге и базирао се на две ствари: испитивању ђака о храни и о тучи коју је изазвао ученик Ускоковић, као и његовом избацивању из трпезе 31. августа 1919. године.

Извештај је потврдио основаност ђачких жалби и свих захтева изузев тачке 6 у ком случају комисија сматра да ђаци не треба да иду на пијацу, већ да уче.

У случају Ускоковића констатовано је да он није хтео да извршава неке обавезе као остали ученици, да буде редар те је то изазвало тучу, а његови другови су га једноставно избацили из трпезарије.

Једна од првих мера после жалбе било је увођење дежурних наставника при издавању јела. Неки крупнији захвати да се поправи стање нису предузети. Трпеза и дом, и пре и после подношења жалбе може да се каже да је била одбачена од Директора и наставничког колектива. Директор је слабо био упућен у послове трпезе, није знао ништа о кредиту који је трпеза добила од Министарства, о прилозима, као и о набавкама, а говорио је да о томе воде бригу чланице Одбора госпођа за трпезу и надзорник трпезе Иво Пап, наставник. Сарадњу су избегавали и наставници изговарајући се да су претрпани часовима.

Изасланик Министарства просвете Васа Димић приликом боравка у Ваљеву 8. и 9. октобра 1919. године није се могао обавестити о тачном бројном стању ђака у дому и трпези, ни колико ученика плаћа у трпези и др. Трпеза се просто сматрала као кулук.

Овакво стање није могло дуго потрајати. Ђачки дом и трпеза таворили су своје дане до 29. септембра 1919. године у подне, када је директор самовољно са знањем само два наставника Сарићем и Делимировићем, саопштио ђацима своју наредбу да се од 1. октобра укида и дом и трпеза. Директор је доносећи ову одлуку заобншао и Наставнички савет и Министарство просвете од кога није тражио одобрење за своју одлуку. Овај поступак био је повод за избијање штрајка.

Тридесетог септембра велики број ђака дошао је пред директору канцеларију и захтевао да трпеза продужи са родом. Инспектор Васа Димић који је касније водио истрагу по овом питању наводи да директор „свакако из страха, дао ђацима реч да трпеза одмах продужи рад провизорно до одлуке господина Министра, и уз то им је изјавио да им он више неће бити директор.“

Истог дана одржана је седница Наставничког савета који је донео одлуку да се оснује један провизоријум, који ће продужити рад у трпези и издавати ученицима храну, док се ова ствар не оконча у Министарству просвете. Овим провизоријумом руководили су Милорад Ђерић и Миодраг Божић, наставници Гимназије.

Директор због ових догађаја одлази у Београд на консултацију код Министра просвете, а за време одсуствовања заступа га професор Спиро Томановић. Како тог дана није било наставе одлучено је да се покуша са радом сутрадан.

Ученици такође врше припреме. У школи се појављује објава којом се позивају ђаци на збор. Текст објаве гласи:

Објава

Другови-це, ко год има другарске љубави и у себи човечанске части надамо се да ће доћи у 4 часа у „ђачки дом“, ради важног договора.

Другови-це, знате врло добро каквог имамо тиранина и демагога на челу наше гимназије који се дрзнуо да нашим друговима отме насушни хлеб из уста који су њихови родитељи крвљу платили.

30. IX 1919 год

Ђачки комитет⁶⁾

Збор је одржан у заказано време и на њему је критикован рад школске управе и донета одлука да ђаци неће посећивати школу док њом управља тадашњи директор и у њој раде професори Панта Сарић и Михаило Груичић.

Поред осталих на том збору говорили су Милан Јовановић, зв. „Баца“, његов млађи брат Цветко Јовановић зв. „Чикан“, Павић Поповић, Драгиша Милетић, Блажа Матуновић, Бора Атанацковић, Милан Арсенијевић, зв. „Веца“, Никола Ковачевић, Дика Драшковић, Божидар Веселиновић и многи други. Нарочито су се својим резолуционим говорима истицали другови из Црне Горе, који су били на осамнаесто-месечном матурском течају, а чијих се имена данас не сећа писац ових редова.⁷⁾

Ученици су своје захтеве на овом збору изнели у резолуцији коју су поднели Министарству просвете у Београду.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ

БЕОГРАД

Неуљудно понашање г. Директора ове гимназије, које је Министарству познато и од раније поводом изгреда свршетком прошле школске годишње периоде¹⁾ и који јасно показује да шиканирања од стране истог беху неподношљива, што Вам се и прошлога пута од стране прошле генерације нагласило.

У место ма какве корекције од стране г. Директора у новој школској периоди настаје за нас ученике неко нозо несносно стање, које нити је могуће нити смо вољни више подносити.

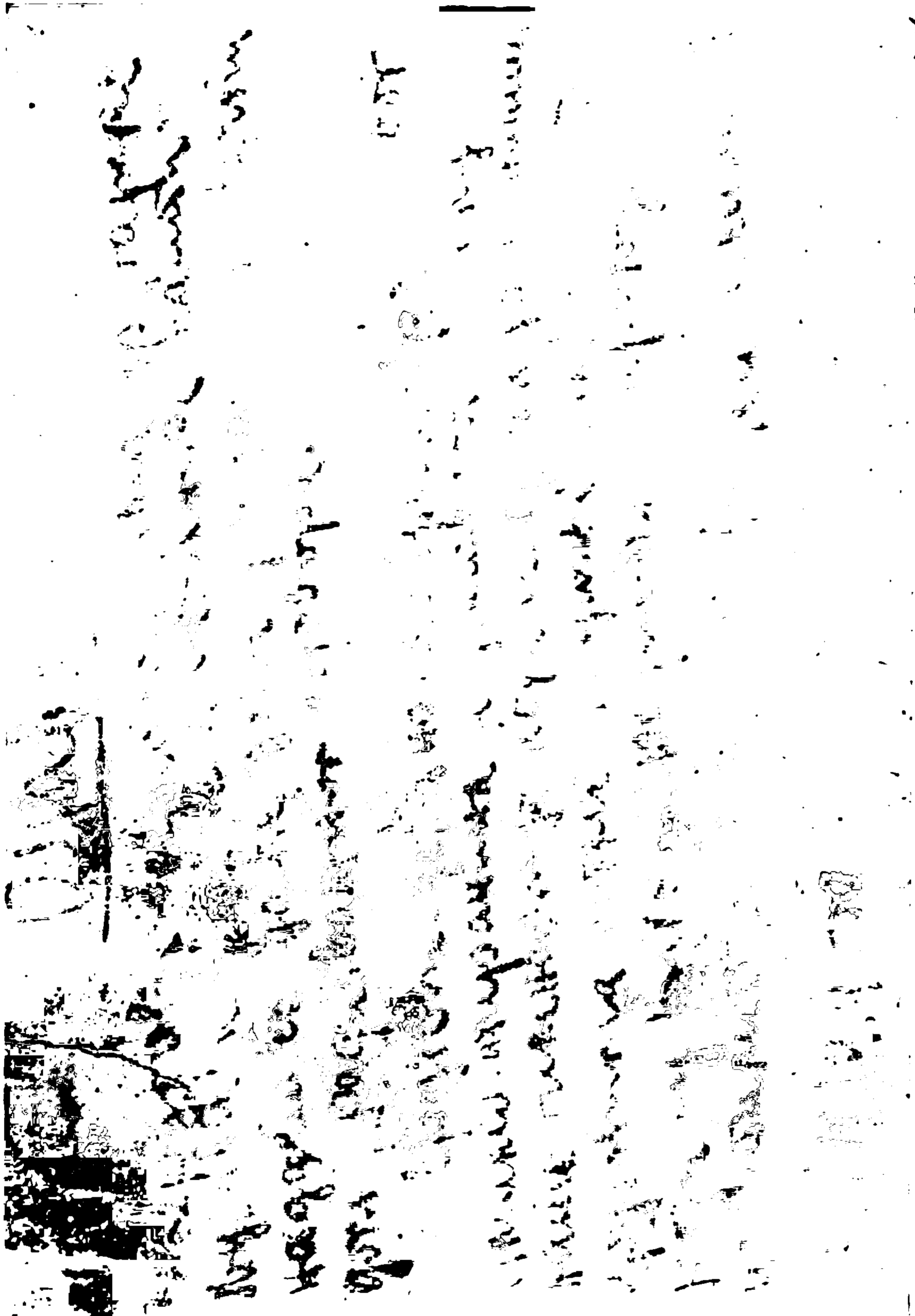
Ново гоњење од стране г. Директора, који је за то придобио и још два наставника, како у погледу ружног понашања према нама тако и у погледу неразумљиве нам очите намере, да нам на све могуће начине просто онемогући даље школовање; принуђени смо понова упитити Министарству наше оправдане захтеве, чије би усвајање од стране Министарства једино могло, омогућити даљи солидан рад овог завода.

1) Да се г. Директор ове гимназије уклони из исте. Један од нових разлога тог нашег захтева је тај, што на једну скромну молбу упућену му од стране свих ђака из трпезе, да се у истој стање по ученике побољша и доведе у ред; у место објективног испитивања тог стања у трпези и по својој дужности учини све што се може за исту, он не хтевши нас ни саслушати долази са жандармима растура је онемогућивши при том већем броју ученика наставак даљег школовања.

2) Исто тако молимо да се смене господа наставници: г. Михаило Груичић и г. Панта Сарић јер њихово понашање на часовима немогуће је подносити, пошто у том погледу иду тако далеко да су ученици врло често почашћени од тих наших васпитача и таквих елитетима којима није место ни на улици, а најмање у једном васпитном заводу.

Г. Михаило Груичић поред осталог на један недопуштен начин издваја нас и категорише по неким нама непознатим народним особинама

Позив на збор

називајући њаке Црногорце, да су „издајници земље“, „агенти краља Николе“, служећи се при том таким ружењем тог дела нашег народа, да то вређа најосновније појмове националног осећања свију нас.

Г. Панта Сарић наставник изражава се најбаналнијим изразима при испиту ученика, које не би ни обичан човек са улице употребио, прави разлику између појединих ученика при оцењивању, поклањајући пажњу својим љубимцима и начелним пријатељима.

Надајући се да ће Министарство изаћи на сусрет нашим праведним захтевима. Уверавамо Вас, да се у завод нећемо вратити све дотле, док се горњи захтеви не испуне.

30. IX 1919.
у Ваљеву

УЧЕНИЦИ ВАЉ. ГИМНАЗИЈЕ
(потписи ученика)⁸⁾

Резолуцију је потписало 252 ученика свих разреда, (од укупно 900), изузев првог. Из VIII разреда потписало је 23; из VII разреда 16; из VI разреда 56; из V разреда 44; из IV разреда 36; из III разреда 40; из II разреда потписало је резолуцију 37 ученика.

Првог октобра у 8 часова један део ђака је дошао у школу и наставници су рачунали да ће моћи да почну са радом. За овим ученицима у школску зграду су ушле групе штрајкача који су тражили од ђака да у интересу солидарности напусте школу, а од професора се такође тражило да прекину са радом. У тој општој галами кад се део ученика спремао да напусти школу или је већ то учинио, заступник директоров у договору са наставницима распустио је школу.

После ових догађаја у току дана одржана је седница Наставничког савета на којој је извршена анализа ових догађаја и том приликом је утврђено:

1. Да су извори овим нередима у ђачкој трпези и дому
2. Да су творци ових изгреда већином ученици, који су са стране дошли у ову школу.
3. Да су благе мере, предузимане приликом ранијих изгреда, донеле негативне резултате. Изгредници су наопако схватили ово благо поступање; не као добру вољу да се родитељски и без тешких последица окончају изгреди, већ као слабост оних чинилаца, који су у корену требали да угушују такве изгреде.

На основу оваквих констатација Наставнички савет је решио I да се школа распусти на неодређено време, а да се након тога распуста, објави поновни упис са овим ограничењима:

1. Да се у ову школу могу уписати ученици само из ове школске области, јер за више у ствари и нема места у овој гимназији.
2. Да се не допусти упис у ову гимназију ученицима из других школских територија.
3. Да се не допусти упис у ову гимназију оним ученицима из ове школске територије који су свесно узели учешћа у овим изгредима II Да се ђачка трпеза и дом, овакви, какви су, укину, јер је искуство показало да су ове установе, које су створене из најдубљих хуманих побуда, промашиле свој циљ.

Ако Министарство мисли да и даље одржи те установе, онда нека те установе подпуно одвоји од школе.⁹⁾

Првог октобра увече у сали начелства округа ваљевског одржан је збор родитеља ђака ваљевске Гимназије. На збору је присуствовало око 100 људи. Из сачуваног записника са овог збора може се видети да

су родитељи били на истим позицијама као и наставнички колектив и да се само осуђују поступци ђака. Једини изузетак на овом скупу представљала је дискусија професора Милорада Ђерића који „налази, да су се све појаве десиле услед незгодна уређења ђачке трпезе. Трпеза је основана од стране оvd. грађана али Министар Просвете није свесрдно помагао ову установу, јер она нема средства за свој опстанак. Трпеза неће моћи опстати у животу оваква, каква је. Ово је њему познато, јер је он примио руковање магацином у коме нема готово ништа од намирница а и новца има мало“.¹⁰⁾

Родитељи су усвојили резолуцију која је скоро истоветна схватањима изреченим на седници Наставничког савета од 1. октобра 1919. године. Овај докуменат упућен је Министру просвете три дана касније.

У кратком временском периоду, у размаку од само два дана своје ставове су формулисали ђаци, професори и родитељи. То су биле платформе чврсто постављене од којих ће и ђаци и професори поћи у решавању овог сложеног проблема.

Између начелника округа ваљевског и министарства унутрашњих дела размењују се шифроване депеше, а министри, унутрашњи дела Светозар Прибићевић и просвете Љуба Давидовић свакодневно измењују најновије вести које су добијали из Ваљева. „Узрујаност код ђака је велика и бојим се да то не пренесе и на грађане и родитеље, који недовољно обавештени могу само више поштрити ове односе. Да би се стишали духови и одржао ауторитет наставника и рад у школи, па евентуално и у вароши, мислим да би било добро, ако би се наредило директору да управу ђачке трпезе преда легалној управи госпођа, која би се могла допунити и оне би наставиле посао и према изгредницима, који су раније скривали, да школска власт примени сву строгост школских закона“.¹¹⁾

Узбуђење из дана у дан је све веће. Ђаци су и по улицама. Школско двориште је позорница свакодневних зборова, на којима говоре ђаци са чврстином и жељом да истрају до краја.

Директор Мата Станојловић се не појављује у Ваљеву, а заступник директора Спиро Томановић моли Министра просвете да именује некога од професора који би заступао директора „јер би мени ради порушеног здравља немогуће даље вршити поверену ми дужност и у нормалним приликама, а камоли у оваквим, где треба човек потпуно здравих и јаких живаца, што нажалост ја нисам ни једно ни друго, већ противно“.¹²⁾

Тек 7. октобра 1919. године Министар одређује изасланика Васу Димића, инспектора Министарства просвете да отпутује у Ваљево и испита стање у Гимназији. О свом боравку у Ваљеву 8. и 9. октобра он подноси исцрпан извештај Министру просвете.

Инспектор Васа Димић наводи у свом извештају да је саслушао ђаке и све наставнике заједно с директором на наставничкој седници и налази да су криви и једни и други. Мада окривљује и ђаке овај инспектор имао је сасвим другачији прилаз овим питањима, но наставнички колектив Гимназије у Ваљеву и настојао је да за све време свог боравка у Ваљеву нађе компромис.

Многе ставове Наставничког савета по питању трпезе, кривице ђака и др. инспектор Васа Димић је одбацио, а посебно је осудио одлуку

о укидању ђачког дома и трпезе, назвавши је непромишљеним и кобним актом по школу.

Наставници и директор нису били вољни да признају своје гршке бацајући сву кривицу на ђаке и Министарство просвете. Савет школе је ишао тако далеко да је инсистирао да се изврши поновни упис ученика и да у школи остану само ђаци са ваљевске територије. У разговорима око избацивања ђака из школе најпре се помињала бројка од 20, да би се потом svela на 9 ђака. Наставнички савет је посебно био заинтересован за избацивање из школе 23 Црногорца које је Министарство просвете упутило у Ваљево на школовање.

Како су текли разговори са ученицима. Штрајкачи одређују представнике за разговоре с инспектором Васом Димићем. То су били Блажа Матуновић, Божидар Веселиновић и Драгиша Милетић. Пре но што је започео разговоре инспектор који је по струци био математичар хоће да провери знање преговарача из математике. Драгиша Милетић први добија задатак из алгебре и успешно га решава. Божидар Веселиновић добија задатак из геометрије и одмах га решава. Најтежи задатак из алгебре добио је Блажа Матуновић који га као одличан математичар врло брзо решава. Знање које су показали преговарачи утицало је на Васу Димића те је променио мишљење које имао о штрајкачима пре но што је дошао у Ваљево.

Преговарачи су у име штрајкача поставили следеће услове:

1. Да се одмах смени директор Гимназије Мата Станојловић;
2. Да се измени управа у Ђачком дому и трпези и да се формира комисија која ће испитати неправилности. У комисији обавезно да буде један ученик из Дома, кога штрајкачи буду одредили;
3. Да се престане са вређањем и шиканирањем ученика;
4. Да ниједан ученик не буде кажњен због учешћа у штрајку.

На поновном састанку изасланик је начелно прихватио прва три захтева, мало преформулисана. Четврту тачку није прихватио и инсистирао је да се тројица ученика уклоне из школе.

По обављеним разговорима изасланик Васа Димић је изнео своје мишљење:

1. Преместити директора,
2. Уклонити из Ваљева највише три ученика, остале упутити на рад и можда неколико казнити строгим укором или затвором; иначе предвиђам скандале у јачим размерама, но што су досадашњи били.
3. По сваку цену одржати Ђачки дом и трпезу.

Шта је од овога остварено?

Указом од 16. децембра 1919. године СШБр. 21936 директор Мата Станојловић је премештен за директора у Велики Бечкерек, а до тада га је заступао професор Спиро Томановић.

Три ученика: Павле Поповић, Драгиша Милетић, ученици VIII разреда и Видак Радоњић, ученик VII разреда на основу министарске одлуке уклоњени су из школе (У уписници за ту школску годину нашли смо податке да су се Драгиша Милетић и Павле Поповић исписали 21. октобра 1919. године, а за Видака Радоњића пише да је искључен). Сва тројица ученика наставила су школовање у Шапцу

Десет ученика, који су такође учествовали у штрајку кажњени су строгим укором, с напоменом да им је то последња казна у ваљевској Гимназији. То су следећи ученици: Милош Срдановић, Душан Петковић, Обрад Госпавић, Милош Матејић, Милан Јовановић, Светислав Грујићић, из VIII разреда; Бранко Ракић и Божидар Телебаковић из VII разреда. Маринко Митровић из VI разреда и Петар Спајић из IV разреда.

Разредна већа казнила су такође, извештај број ученика због учешћа у штрајку.

Бачки дом и трпеза наставили су и даље да раде уз министрово наређење да буде „више надзора од директора и наставничког савета“.

Извршене су и измене у Бачком дому и трпези, где су на основу одлуке Наставничког савета све набавке и администрацију обављали професори: Милорад Ђерић, Јован Бабић и Миодраг Божић, а према распореду сви су наставници вршили дневни надзор. Одређена је такође, комисија у коју су ушли Лазар Перовић (помоћник заступника директора) и Крста Тачевић са задатком да изврше преглед рада дотадашњег старешине трпезе Ива Папа.

Све ове одлуке ученици су саслушали без икаквих изгледа или протеста и настава је отпочела 22. октобра 1919. године.

Ко су били организатори штрајка и који су се ученици највише експонирали у њему?

Према изреченим казнама то би били најтеже кажњени ученици. У пронађеним документима нема подробнијих података о организаторима штрајка. На полеђини једног од докумената пише црвеном оловком да су коловође: Павић Поповић (Павле — пр. М.Т.), Милан Јовановић и Видак Радоњић.

Један део потписаника резолуција посебно је обележен. Вероватно су то учиниле школске власти приликом прављења списка ученика које треба избацити из школе.

Те посебно обележене ученике већ смо спомњали међу кажњеним, преговарачима и онима који су говорили на збору. Да истакнемо оне које у овим збивањима писмо поменули, а налазе се међу потписницима и посебно обележеним, то су: Милан Антонијевић и Борисав Богдановић, ученици VII разреда.

Мислимо да треба поменути све ученике VIII и VII разреда који су потписали резолуцију, а које до сада нисмо имали прилике да поменемо. Ученици најстаријих разреда, као најзрелији и најсвеснији давали су тон овим догађајима. Из VIII разреда то су: Боривоје Јешић, Јован Јовановић, Воја Петровић, Душан Лазић, Живојин Вујадиновић, Драгомир Стојановић, Радомир Чивовић, Стана Марковићева, Јеврем Дамњановић, Никола Токовић, Јеврем Петровић, Јованка Андрићева и Аца Владимировић. Из VII разреда: Боривоје Трифуновић, Сергије Весковић, Милорад Бабић, Владимир Расулић, Милорад Гавриловић, Драгомир Бајић, Душан Костић, Перо Ђуричковић и Петар Ранковић.

Штрајк је био велика и крупна акција скојеваца и других напредних омалоднаца ваљевске Гимназије. То је било смело и храбро исту-

пање за основна људска права. Комунистичка партија подржала је и помогла младе, а многи од њих касније ће имати значајно место у њеним редовима, како у нашем крају тако и широм земље.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. „Српске новине“, Београд, 1. I 1919, бр. 1
2. Д. Вуловић, Једна паланачка гимназија после рата, Гласник професорског друштва, 1925, књ. V, 13
3. Наши васпитачи, „Радничке новине“ Београд, 29. VII 1919, бр. 177, 2
4. „Ваљево-град устаника“, Београд, 1967, стр. 176—177
5. Архив Југославије Београд, Фонд Министарства просвете-поверљива архива, средњошколска настава бр. 272/1919
6. Архив Југославије Београд, Фонд Министарства просвете-поверљива архива, средњошколска настава бр. 272/1919
7. Архива Гимназије у Ваљеву, Божидар Веселиновић: Штрајк ученика ваљевске Гимназије у јесен 1919. године (рукопис)
8. Архив Југославије Београд, Фонд Министарства просвете-поверљива архива, средњошколска настава бр. 272/1919
9. Архив Југославије, Фонд Министарства просвете-поверљива архива средњошколска настава бр. 272/1919, Записник (препис) са седнице Наставничког савета Гимназије у Ваљеву бр. 1058, од 1. X 1919. год
10. Архив Југославије Београд, Фонд Министарства просвете-поверљива архива, средњошколска настава бр. 272/1919, Протокол са збора родитеља ђака ваљевске Гимназије од 1. X 1919. године
11. Архив Југославије Београд, Фонд Министарства просвете-поверљива архива, средњошколска настава бр. 272/1919, Писмо министра унутрашњих дела Светозара Прибићевића Министру просвете бр. 743 од 2. X 1919. године
12. Архив Југославије Београд, Фонд Министарства просвете-поверљива архива, средњошколска настава бр. 272/1919, Писмо Спице Томановића, заст. директора Министарству просвете од 2. X 1919. године